

І.В. Нестеренко, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЯ

Глобалізована світова економіка, доступність офшорних інструментів, високий рівень розвитку ІТ-систем та технологій, відмінність національних податкових систем, направленість на досягнення результатів та ефективність діяльності суб'єктів господарювання є дієвими важелями впливу на організацію податкового контролю в державі. Сучасний стан податкової сфери України характеризується: недосконалістю податкового законодавства; нестабільністю фінансового стану значної кількості платників податків, негативним ставленням і недовірою платників податків до податкових органів, недоліками бухгалтерського обліку та статистичної звітності; складністю розрахунку сум податкових нарахувань та бази оподаткування. При цьому, практика здійснення податкового контролю, не повною мірою відповідає критеріям ефективності податкової системи.

Інститут податкового контролю являє собою складовий елемент загальної структури контролюючих органів держави і разом з тим виступає як найважливіша ланка фінансового механізму в цілому [1]. Концептуальні основи податкового контролю виходять з визначення його змісту. Так, розгляд концептуальних підходів, щодо реформування механізму податкового контролю, показав їх недостатню опрацьованість, розрізненість, суперечливість основних положень, різну міру розробленості його складових. За результатами дослідження визначено що, питання організації податкового контролю розглядаються шляхом зосередженості винятково на засобах збільшення податкових надходжень в короткостроковій перспективі, а прогнозування ймовірних негативних наслідків реформування не здійснюється. У такому вигляді, концептуальні основи реформування механізму податкового контролю, потребують уточнення, з метою зближення різноманітних концептуальних підходів, що дозволить визначити вплив на основні елементи концептуальних основ податкового контролю, запропонувати напрями розвитку.

Податковий контроль слід розглядати як функцію державного управління податковою системою. Діяльність контролюючих органів щодо забезпечення дотримання податкового законодавства визначає ефективність реалізації податкової політики держави та

функціонування всієї податкової системи. Так, головними цілями контрольної діяльності податкових органів є: виявлення порушень податкового законодавства та застосування до винних осіб відповідних заходів юридичної відповідальності; забезпечення дотримання податкового законодавства суб'єктами, що реалізують податкове зобов'язання або забезпечують його реалізацію; попередження правопорушень у податковій сфері [1]. В нових умовах функціонування податкової системи і зміни пріоритетів з фіскальної функції на регулюючу, розподільчу і соціальну, змінюються завдання контролю податкових надходжень. На сучасному етапі розвитку податкових відносин, основні завдання контролю полягають у: попередній оцінці можливостей виникнення непередбачених економічних, фінансових, бюджетних і податкових ситуацій; вивченні позитивних і негативних тенденцій у взаємовідносинах між платниками податків і державою; встановленні закономірностей розвитку цих відносин; проведення ефективного аналізу з метою виявлення впливу всієї системи оподаткування, її окремих елементів на показники фінансово-господарської діяльності як окремих підприємств, так і всієї економіки; розробці комплексу заходів щодо гармонізації взаємовідносин між платниками податків і державою.

З метою підвищення ефективності контрольної роботи податкової адміністрації доцільно впровадження дієвої системи податкового контролю, а саме: застосування ефективних форм, прийомів і методів податкових перевірок, заснованих на єдиному комплексі стандартних процедур організації контрольних перевірок, міцній законодавчій базі, що надає податковим органам широких повноважень у сфері податкового контролю для впливу на платників податків; наявність ефективної системи відбору платників податків для проведення документальних перевірок, що дає можливість обрати найбільш оптимальний напрям використання обмежених кадрових і матеріальних ресурсів податкової служби, підвищити результативність податкових перевірок, при мінімальних витратах зусиль і коштів, за рахунок відбору для перевірок таких платників податків, ймовірність виявлення податкових порушень у яких представляється найбільшою; використання системи оцінки роботи податкових інспекторів, що дозволяє об'єктивно врахувати результати діяльності, ефективно розподілити навантаження при плануванні контрольної роботи.

Фіскальна ефективність податкового контролю визначається позитивними змінами фіскальних результатів функціонування системи оподаткування, при певній системі реалізованих податкових рішень, і характеризується наступними показниками: фактична сума податкових надходжень в структурі, динаміці та регіональному розрізі, податкове

навантаження, податковий борг, суми втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування, відстрочені (розстрочені) податкові платежі, фіскальна значимість податкових платежів (питома вага податкових надходжень в доходах бюджету), рівень виконання плану податкових надходжень до бюджету, суми донарахованих податкових платежів, суми додатково сплачених податкових платежів, ефективність діяльності податкових органів, доступність і стабільність податкового законодавства, складність податкових розрахунків, рівень добровільної сплати податків, витратність податкового адміністрування, коефіцієнт контролюючого впливу тощо.

Реформування механізму податкового контролю може бути досягнуто шляхом формування багаторівневої системи, на підставі концепцій методів фінансового і податкового контролю, які запропоновано різними авторами [2]: загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, статистичні методи, логічний метод, порівняльний метод та інші); спеціальних методів дослідження (перевірка документів, економічний аналіз, дослідження предметів і документів, огляд приміщень та предметів, інвентаризація; експертиза, застосування яких є характерним для контрольної діяльності); методів впливу на поведінку осіб, що перевіряються у ході здійснення податкового контролю (переконання, заохочення, примус).

Таким чином, подальшого дослідження потребують питання загальної ефективності податкового контролю із систематизованою розробкою концептуальних засад його реформування та комплексним аналізом відповідних кількісних та якісних показників. При цьому, головними критеріями підвищення ефективності податкового контролю є: вирішення завдань податкової політики; відповідність вітчизняного оподаткування світовим стандартам; позитивне співвідношення корисного результату від податкових рішень із витратами на його отримання; поліпшення ставлення суспільства до системи оподаткування; досягнення економічного, екологічного та соціального ефекту.

Інформаційні джерела:

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Шевчук О. А. Форми та методи податкового контролю: світовий досвід та українська практика / О. А. Шевчук // Економічний часопис-XXI. – 2013. – №1. – С. 73–76.